

sale la volumele *România, 1945–1989. Enciclopedia regimului comunist. Represiunea* (coord. de Octavian Roske, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului) sau cursul universitar *Istoria lumii contemporane. De la revoluția bolșevică până în zilele noastre (1917–2015)*. Se poate spune că toate eforturile științifice ale istoricului Gheorghe Onișoru anunțau această monografie în două volume, care ne propune un punct de vedere distinct, bazat pe lectura migăloasă și pe analiza riguroasă timp de peste două decenii a unor importante fonduri arhivistice: Fondul CC al PCR și din filialele județene ale ANIC, Fondul Președinția Consiliului de Miniștri, Direcția Generală a Poliției, Inspectoratul General al Jandarmeriei, Serviciul Special de Informații, Casa Regală și altele, alături de arhivele Securității (aflate în custodia SRI, apoi a CNSAS), Fondul Manuscrise de la Biblioteca Academiei, arhiva MAE, arhive americane, britanice, alături de volume editate de documente străine și românești, volume de memorialistică, de studii de specialitate, presă de epocă etc.

Monografia este structurată în câte patru capitole pentru fiecare volum. Capitolul 1 din volumul I (*Drumul de la Marea Unire la totalitarism*) și capitolul 4 din volumul al II-lea (*Modelul stalinist*) analizează contextul anterior loviturii de la 23 august 1944 și, respectiv, contextul imediat următor transformării României în republică. Conținutul monografiei este plasat, astfel, în mod fericit din punct de vedere metodologic, între lumea Regatului României – perioada interbelică, purtând amprenta puternică a Marii Uniri, a diverselor integrări și dezvoltări cu accent pe economie, societate și politică, dar și a crizelor internaționale și interne – și sfârșitul acestei lumi, care avea să fie distrusă și remodelată: după model sovietic. Cele două capitole nu sunt scurte puneri în temă, ci ample studii elaborate, asemenea monografiei în integralitatea sa, ceea ce ne determină să apreciem că din punct de vedere cronologic și analitic perioada istorică subsumată de demersul pe care îl propunem spre lectură începe la 1918 și se încheie cel puțin la 1948. Conținutul celor două volume este acoperitor cu asupra de măsură pentru concluzia finală a autorului: „Instaurarea totalitarismului în România nu ar fi fost posibilă în lipsa ocupației sovietice, așa cum am încercat să demonstrăm în paginile acestui volum. Ea a fost realizată sub atenta îndrumare a Kremlinului, cu ajutorul conducerii Partidului Comunist din România”.

Stilul și substanța academică reies și din aparatul critic al celor două volume, care constituie în sine o carte ce își va dovedi pe măsura lecturii atât utilitatea informativă, cât și pe cea formativă. Indicele de nume este, de asemenea, unul dintre ingredientele care nu pot lipsi în zilele noastre dintr-un proiect științific și editorial precum cel de față. Exact ca în vremurile de dinaintea computerului, cele două volume se citesc cu creionul în mână și cu pasiune pentru istorie.

Flori BĂLĂNESCU

După ce s-a lansat cu succes în genul literar al prozei apoftegmatice prin volumele sale anterioare, *Ideograme în nisipul coridei* (1982), *Adagii* (1999), culminând cu *Zdrențe în paradis* (2012), în care cerebralitatea discursului se împletește cu rafinamentul delicat al expresiei, C. D. Zeletin

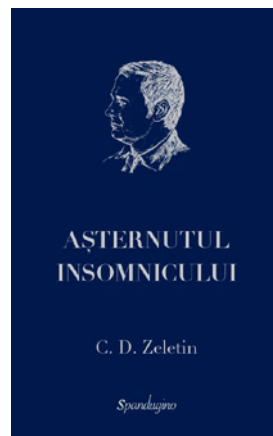
ne propune prin recentul volum, *Așternutul insomnicului* (2020), apărut, în chip regretabil, în anul dispariției scriitorului, o nouă suită de poeme gnomice în proză.

Pentru cei cărora titlul le-ar trezi unele nedumeriri lingvistice, legate de termenul *insomnic*, pe care lexicoanele de prestigiu nu-l consemnează, autorul ține să aducă o serie de precizări în anticamera volumului: „Correspondentul lui academic este *insomniac*, cuvânt de sorginte franceză (*insomniaque*), introdus relativ recent în mediile intelectuale românești. E însă un cuvânt ce nu-mi sună plăcut. Cei care l-au impus au respins celălalt termen francez, *insomnieux*, care place mai mult auzului celui deprins cu limba franceză, dar navea cum să intre în limba română, sufixul *-ieux* nerăspunzând afinității fonice românești”¹.

Conceput în ultimii trei ani de viață (2017–2020), volumul respiră resemnarea tristă a iminentul sfârșit („Mă aflu, prin urmare, în plină plutire. Va urma, cu siguranță, consumarea acestui episod vibrator al ambiguității de vârstă și voi aluneca în zbor pe deasupra pistei de sosire și în afara vibrațiilor. Apoi, în plutire, poate vreun *palpito*. Marele *Palpito...*”, de unde rezultă, prin țesătura aforismelor, microeseurilor, amintirilor, o serie de stări previzibile legate de *moarte* („Contemplu în lume o sumedenie de începuturi relative. Mă lovesc însă de morți absolute, încât îmi simt existența ca pe osânda de a fi martor al muririi... Ba încă mai vin și ca surprize, parcă pentru a confirma adagiul după care venim pe rând și plecăm pe sărite...”, *insomnie* („Fiind un insomnic, în prima jumătate a zilei consum marasmul, deșeu al somnului defectuos ori al nesomnului de peste noapte, pentru ca în a doua parte a zilei, și mai ales în admirabil de subtila înserare, să fiu tonic, luminos și eficient în ceea ce întreprind. Sunt un mare consumator de înserări!”, *bătrânețe* („Bătrânețea rămâne școala morții. Note bune, note rele, note inexpresive...”, *depresie* („Sunt într-o oarecare măsură depresiv și fiindcă nu pot trăi răul, răutatea bucurându-se de un tonus care lipsește bunătații.”), *pierderea memoriei* („De la o vreme, slujnică fidelă, memoria văd că se cam obrăznicește, semn că a început și ea să se învechească în post. Nu mai răspunde prompt când o chem, dă buzna peste mine când n-am nevoie de ea, îmi dă azi răspunsul la întrebarea de ieri ori de alaltăieri ș.a.m.d.”), *nostalgie* („Vai, cum au trecut anii, omenește dar neomenos!”), *tristețe* („Scriu pentru ca, după ce n-oi mai fi, să mor de mai multe ori...”)) etc. Dincolo de resemnare, scriitorul ascunde o sensibilitate în alertă și o inteligență în stare de veghe.

Bilanț filosofic impregnat de un profund sens umanist, *Așternutul insomnicului* își extrage esența din universalele metafizice precum binele, frumosul sau adevărul, identificabile și în volumele anterioare. În descendența lui Montaigne, autorul sugerează că valorile morale nu sunt numai „dincoace de om” și nici „dincolo de om” în misterioasa lume ideală pentru că și binele, și răul nu atârnă decât de noi: „În orice moment al vieții poți să te schimbi în bine. E singurul lucru pe lume care nu vine prea târziu”. Denotând o înțelegere ultralucidă a limitelor condiției umane, autorul se consolează cu identificarea idealului suprem al unui om – „de a deveni o necesitate sufletească măcar pentru un semen. Altfel, pare-se, a trăit în zadar...”.

Într-un univers al derivei căruia îi scapă traiectoria unui centru vizi-



bil, experiența de asumare a lumii devine o acțiune de supraviețuire elementară. A împlânzi haosul presupune a te construi pe tine însuși printr-o reflectare în tine a lumii. Vom descoperi astfel că toate cele ale sufletului privesc și înainte și înapoi, singură speranța privește numai înainte, ajutându-ne să căutăm intuitiv inefabilul, într-o tentativă a detașării esenței de lucrurile comune. De-a lungul acestei experiențe, doar conștientizarea faptului că Dumnezeu este „singura lumină fără umbră” ne poate readuce calmul lăuntric. E o lecție de viață, descinsă din trăirea acestui intelectual umanist al secolului nostru, din care învățăm cum să ne consolăm în enigmaticul pansament al singurătății, cum să ne depășim limitele prin iertare, cum să scăpăm de sclavia lucrurilor din jur, posedându-le lăuntric și apropiindu-ne de Dumnezeu. Relația divină se cere a fi respectată ca pe o lege supremă: „Când ai păcătuit într-o zi, pedepsește-te prin a-ți interzice rugăciunea de seară”. Profunzimea reflecției se conjugă cu finețea observației și moralitatea unui spirit superior.

Introspecțiile profunde operează cu antinomii insolite: suflete închise/ deschise, vibrația tinereții/ tremurul bătrâneților, aluat al binelui/ al răului, fericiri distrugătoare/ nefericiri constructive, om discret/ om ascuns, gol sufletesc/ plin sufletesc („Golul sufletesc se complică în fel și chip, plinul sufletesc se revarsă așa cum este”). În cheia paradoxului seducător sunt decriptate și viciile umane, *zgârcenia* („ură inconștientă față de tine însuși”), *minciuna* („un neadevăr promovat în scopuri imorale”), dindărătul cărora răzbate seninătatea imperturbabilă al celui care îi dă dreptate lumii, oferindu-i mărturie inferioritatea superiorității sale.

Poemele gnomiche îndeamnă la un al mod de percepție și înțelegere a vieții, prin rațiune și prin revelație întrucât „Cunoașterea prin rațiune este o explicație multiplicată la infinit. Ea nu obosește, deoarece o săvârșesc tot alte generații. Cunoașterea prin revelație se bucură de traseul cel mai scurt oferit celui ales. El nu obosește, ba dimpotrivă, se odihnește fericit pentru mai multe generații, fără să dispere ca fiecare în parte”. E sugerată astfel imperioasa nevoie de căutare în drumul sinuos al (auto)cunoașterii: „Dacă simți negreșit nevoia să cauți, ai și găsit. Dacă nu ai găsit, înseamnă că nu ai căutat de-adevăratelea, iar dacă nu ai căutat de-adevăratelea, înseamnă că nu ai simțit nevoia”.

În concepția lui C.D. Zeletin, lumea este reflectată în elementele naturii, regăsindu-se aici ca într-o carte („Frunze din Bizațul lumii: din droaia de copii de pe tăpșanul vieții, vezi dacă nu cumva timizii își înalță cel mai sus zmeul”). Conjugarea elementelor naturii cu felul de a fi al ființei umane naște asociații surprinzătoare: „Frunzele mor neștiute, oamenii mor știuți. Câtă deosebire și câtă asemănare!”. Găsind dreapta măsură a lucrurilor, C.D. Zeletin își relevă plener vocația de rafinat observator al lumii, pasionat de descoperirea esențelor ascunse, a necuvintelor, cărora le surprinde reverberațiile prelungi.

Reflexe sinestezice, poemele îmbină registre diferite, conjugate în cheie aforistică („Există un subtil miros al frumuseții trupului iubit. Frumusețea se metamorfozează, mirosul devenind o metaforă olfactivă a frumuseții”). Denotând o sensibilitate aparte pentru simbol și sugestia elegantă, poemele îmbracă haina unor neliniști discrete, încărcate de sens subiacent.

Sintaxa minimală, notația liminară, suplețea conciziei, facilitează nașterea paradoxului esențializat: „Scriu pentru ca, după ce n-oi mai fi, să mor de mai multe ori...”.

Meditații declanșatoare de paradoxuri, derivând din experiența personală de viață și din modul propriu de gândire, aceste poeme se așează într-un jurnal gnomic sclipitor prin elevația sugestiilor lansate și a sensibilității atât de caracteristice autorului. E o lecție de viață care trădează simțirea luminoasă a unui însingurat invadat de întrebări cu și fără răspunsuri ce îi deschid porți spre sublimul metafizic. *Așternutul insomnicului* e o carte a deplinei maturități, cu mari câștiguri în ceea ce privește aprofundarea viziunii și întreținerea echilibrului între sensibilitate, moralitate și imaginarul animat de paradoxuri.

Diana VRABIE

Romanul *Vreau acasă* (Chișinău: ARC, 2021) se plasează sub capela unei teme recurente în creația Olgei Căpătână. Condiția femeii în contextul războiului este tratată în mai multe cărți ale scriitoarei, ca de exemplu: *Agent Dublu*, *Mireasa din Kabul* și *Dobrenii*.

Eleganța discursului, complexitatea istoriei și, totodată, suplețea materialului narativ constituie, fără îndoială, apanajul romanului *Vreau acasă*. Variatele abordări tematice – de ordin psihologic, sociologic și politic – alcătuiesc o adevărată frescă a societății noastre. Cititorul este invitat să cunoască o perspectivă inedită, transpusă în limbaj artistic, asupra unor evenimente istorice de importanță covârșitoare, așa ca: deportările, destrămarea URSS-ului, războiul din Afganistan, dezastrul de la Cernobil, conflictul de pe Nistru ș.a. În plan geografic, întâmplările au loc în contexte multiple (în mare parte la Chișinău, dar și la Kandahar, București, Riga) și se desfășoară într-o perioadă ce cuprinde, aproximativ, a doua jumătate a secolului al XX-lea – începutul secolului al XXI-lea.

Cartea impresionează prin poveștile-i de viață irezistibile. În prim plan se construiesc destinele celor trei eroine: surorile Vera, Nadejda și prietena lor Lucica. Peregrinările Verei prin Afganistan și Letonia, dar și a Nadeiei prin România se justifică și își găsesc sfârșitul în expresia dată ca titlu „Vreau acasă”. Pe lângă exprimarea dorului de casă, titlul are numeroase valențe semnificative. În conjunctura politică de după destrămarea Uniunii Sovietice, strigătul „Vreau acasă!” face trimitere la ideea de regăsire a identității naționale, casa reprezentând simbolic neamul și patria mamă. În pofida întâmplărilor dramatice, pe alocuri tragice, romanul se încheie pe o notă pozitivă, optimismul reprezentând, de fapt, una din prioritățile scriitoarei.

Deci, *Vreau acasă* este un roman despre iubire, prietenie și speranță. Bazându-se pe evenimente reale, autoarea are meritul ficționalizării unor caractere veridice, destine ce, prin analogie simbolică, ilustrează parcursul istoric al societății în care trăim. Prin aceasta, cititorul autohton se proiectează de la bun început în lumea imaginată, regăsindu-se în/prin destinele variate ale personajelor. Romanul promite, așadar, o lectură trepidantă cu influențe adânci în orizontul de așteptare și maniera cititorului de a-și interpreta propria viață și de a vedea realitatea înconjurătoare.

Diana DEMENTIEVA

